

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเจริญพัฒนาของโลกซึ่งปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ วัฒนธรรมทุกแขนง ไม่ว่าศิลปะคนตรี วรรณคดี รวมถึงนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ล้วนเป็นผลผลิตที่งอกงามมาจากความคิดสร้างสรรค์ทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในวาระที่สังคมโลกก้าวสู่ศตวรรษใหม่ ความคิดสร้างสรรค์นับเป็นปรัชญาสำคัญแห่งการพัฒนา อันแสดงถึงศักยภาพในการคิดของมนุษย์ และความพยายามที่ไม่ยอมจำนนต่ออุปสรรค หากประชากรประเทศใดสามารถคิดอย่างมีคุณภาพ คิดอย่างสร้างสรรค์แล้วย่อมเป็นพลังขับเคลื่อนให้ประเทศชาตินั้นเจริญก้าวหน้า (ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2543, หน้า 1) การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นสิ่งสำคัญ และมีความจำเป็นอย่างมากทั้งในด้านส่วนบุคคลและสังคม เพราะความคิดสร้างสรรค์ทำให้เกิดนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ที่มีคุณค่าทั้งต่อบุคคลและสังคม (ดิลก ดิลกานนท์, 2534, หน้า 4) ประเทศใดก็ตามที่สามารถแสวงหา พัฒนาและดึงเอาศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ของคนในประเทศชาติออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้มากเท่าใด ก็ยังมีโอกาสพัฒนาและเจริญก้าวหน้าได้มากเท่านั้น (อารี พันธุ์ณี, 2540, บทนำ) จะเห็นว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะที่สำคัญมากประการหนึ่ง ในการพัฒนาคน ให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ และความคิดสร้างสรรค์ ยังเป็นปัจจัยที่จำเป็นยิ่ง ในการส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของประเทศ

ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถที่สำคัญของบุคคล ซึ่งถ้าหากได้รับการพัฒนาตั้งแต่เด็กในวัยระยะแรก ๆ แล้วจะทำให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ หากได้มีการพัฒนาเป็นอย่างดี จะส่งผลไปยังคุณภาพของเด็กในอนาคตด้วย ซึ่งสอดคล้องกับรายงานวิจัยที่พบว่าช่วงแรกของชีวิตจนถึงวัย 5 ขวบ เป็นช่วงที่สำคัญมากในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ตั้งแต่วัยเด็กและ พัฒนาการติดต่อกันจนถึงขั้นระดับสูง โดยไม่ถูกบั่นทอนให้ลดน้อยลงเพราะเราเชื่อมั่นว่า ทุกคนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสามารถส่งเสริมกันได้ (วราภรณ์ รักวิจัย, 2535, หน้า 160 – 161) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเกล (Gale) ที่กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะที่มีอยู่ในตัวทุกคน และสามารถส่งเสริมคุณลักษณะนี้ให้พัฒนาสูงขึ้นได้ (Gale, 1961 อ้างถึงในอารี พันธุ์ณี, 2540 หน้า 2) โดยเฉพาะเด็กในช่วงก่อนวัยเรียนหรือช่วง 6 ขวบแรกของชีวิต เพราะเป็นระยะที่เด็กมีจินตนาการสูง ศักยภาพด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์กำลังพัฒนา หากได้รับการจัดประสบการณ์

หรือกิจกรรมที่เหมาะสมต่อเนื่องเป็นลำดับก็เท่ากับเป็นการวางรากฐานที่มั่นคงสำหรับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กในวัยต่อมา (เขาวพา เดชะคุปต์, 2542, หน้า 8)

การสร้างสรรค์ของเด็กเกิดขึ้นที่สมองแล้วถ่ายทอดออกมาเป็นพฤติกรรมต่างชนิด ไม่จำเพาะเจาะจงว่าต้องเป็นศิลปะเพียงอย่างเดียว แม้แต่คำพูดหรือการเล่นก็สามารถบอกสิ่งที่เด็กคิดอยู่ในสมองได้เช่นกัน แต่ในศิลปะจะเห็นได้ชัดเจนมากที่สุด (มานพ ถนอมศรี, 2538, หน้า 64) ซึ่งสอดคล้องกับเลิซ อานันทนะ ที่กล่าวว่ากิจกรรมศิลปะมีบทบาทที่เด่นชัดในการเสริมสร้างจินตนาการ และ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็ก (เลิซ อานันทนะ, 2529, หน้า 134) ศักยภาพทรงพลังทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็กระดับ 4-6 ขวบ และศักยภาพด้านนี้สามารถพัฒนาให้เจริญงอกงามได้ด้วยการใช้กระบวนการทางศิลปะศึกษา (จรัส คำภารัตน์, 2539, คำปรารภ)

การจัดกิจกรรมศิลปะไว้ในตารางกิจกรรมประจำวันของเด็กปฐมวัยมีจุดประสงค์ เพื่อพัฒนาเด็กทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา โดยให้เด็กมีโอกาสได้คิดสร้างสรรค์ และแสดงความรู้สึกลึกซึ้งออกมาเป็นภาพ (กรมวิชาการ, 2546 ข, หน้า 5) ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ อารี พันธุ์มณี ที่เสนอว่า กิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะ เป็นกิจกรรมที่เหมาะสม ความสนใจ ความสามารถ และสอดคล้องกับหลักพัฒนาการของเด็กเป็นอย่างดี กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ไม่เพียงส่งเสริมการประสานสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อมือและตาและผ่อนคลายความเครียดทางอารมณ์ที่อาจจะมีเท่านั้น แต่ยังเป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และนำไปสู่การเรียนรู้เขียนอ่านอย่างสร้างสรรค์ต่อไป (อารี พันธุ์มณี, 2540, หน้า 164)

ศิลปะเป็นวิชาที่ยอมรับกันว่า เป็นพื้นฐานทางการศึกษาที่ช่วยพัฒนาเด็กเป็นรายบุคคล ซึ่งควรเริ่มตั้งแต่เด็กยังเล็ก ๆ อยู่ เห็นได้ว่าการเรียนการสอนศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัยนั้นจะมุ่งเน้นถึงพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กมากกว่าผลงาน การใช้กิจกรรมทางศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกด้วยการลงมือปฏิบัติกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์อย่างเสรีตามความคิดและจินตนาการ อย่างอิสระ ดังที่สิริพรรณ ดันดิรัตน์ไพศาล (2545, หน้า 42) กล่าวว่า การสอนศิลปะให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น เปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ทุกคนแสดงออกอย่างอิสระเสรี ฝึกหัดให้รู้จักเรียนรู้ในการวางแผนและการแก้ไขปัญหา ส่งเสริมให้เด็กแสดงออกในหลายรูปแบบ โดยคำนึงถึงวิธีสอนแบบเรียนปนเล่นมาใช้ให้เหมาะสม

กระทรวงศึกษาธิการ เห็นถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัย ได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล มาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ข้อที่ 11 ให้เด็กปฐมวัย มีจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ อีกทั้งขอบข่ายของกิจกรรมจัดให้เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์

ได้ถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกและเห็นความสวยงามของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว (กรมวิชาการ, 2546 ข, หน้า 31)

เนื่องจากผู้วิจัยเป็นครูผู้สอนในระดับปฐมวัย โรงเรียนวัดสุนทรพิชิตาราม อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก จากการสังเกตนักเรียน พบว่า การแสดงออกของนักเรียน ในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ หรือกิจกรรมสร้างสรรค์ นักเรียนส่วนใหญ่จะแสดงออกในลักษณะที่ซ้ำ ๆ กัน ลอกเลียนแบบกัน ไม่ค่อยคิดอะไรที่แปลกใหม่ เช่น ในกิจกรรมเคลื่อนไหวร่างกายอย่างอิสระ นักเรียนส่วนใหญ่จะลอกเลียนแบบท่าทางของเพื่อน และเคลื่อนไหวในลักษณะที่เหมือน ๆ กัน ในกิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมการวาดภาพโดยอิสระ นักเรียนจะวาดรูปแบบเดิม ๆ ที่ตนเองเคยวาด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฌีววรรณ ขนชัยภูมิ (2546, หน้า 1) จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนในระดับชั้นอนุบาล 3 คน พบว่า ครูผู้สอนทั้ง 3 คน ให้ความเห็นว่านักเรียนส่วนใหญ่ชอบทำตามเพื่อนและครู ไม่ค่อยคิดทำอะไรที่แปลกใหม่ ไม่ค่อยกล้าแสดงออกและสอดคล้องกับงานวิจัยของพนัธิตรา เกษสุวรรณ (2546, หน้า 2) ที่ใช้แบบสำรวจความคิดสร้างสรรค์ โดยให้นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ต่อเติมภาพจากวงกลม พบว่า นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ร้อยละ 55.26 มีความคิดสร้างสรรค์อยู่ในระดับต่ำ

แนวทางหนึ่งที่จะช่วยในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ คือ การสร้างเครื่องมือ เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกแก่ครู โดยใช้ชุดกิจกรรม เพราะชุดกิจกรรมนั้นเป็นสื่อการเรียนการสอน ที่จัดขึ้นเป็นระบบมีการกำหนดวัตถุประสงค์ กิจกรรมการเรียนการสอน ออกแบบสื่อ อุปกรณ์ การวัดผลและประเมินผลตลอดจนแบบทดสอบ เพื่อให้สอดคล้องกันในการพัฒนาทักษะของผู้เรียนตามรายทักษะแต่ละด้านภายในชุดกิจกรรมมีการจัดทำคู่มือครูสำหรับเป็นแนวทางดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ถึงแม้ครูที่ไม่มีความรู้ความชำนาญในการสอนระดับปฐมวัย ก็สามารถนำชุดกิจกรรมไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ ซึ่งสอดคล้องกับพรศรี บุญรอด (2545, หน้า 23) ที่กล่าวถึงประโยชน์ของชุดกิจกรรมว่า ชุดกิจกรรมจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ในการเรียนการสอน และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนศึกษาและได้ปฏิบัติกิจกรรมจากชุดกิจกรรมตามความสามารถของแต่ละบุคคล ทำให้ไม่เบื่อหน่ายในการเรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างแท้จริง ดังงานวิจัยของ ดวงพร พิทักษ์วงศ์ (2546, บทคัดย่อ) ซึ่งได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสร้างชุดกิจกรรมศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย ได้เปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมสอนศิลปะและที่เรียนศิลปะแบบปกติตามแนวการจัดประสบการณ์ ผลการวิจัยพบว่า ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่เรียนชุดกิจกรรมศิลปะมีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่าเด็กปฐมวัยที่เรียนศิลปะแบบปกติตามแนวการจัดประสบการณ์ชั้นปฐมวัย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดไฮ - สโคป เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เรียนรู้แบบลงมือกระทำ เด็กจะเผชิญกับประสบการณ์สำคัญจากการจัดกิจกรรมประจำวัน โดยผ่านกระบวนการวางแผน (Plan) ปฏิบัติ (Do) และทบทวน (Review) คังงานวิจัยของ พันธิตรา เกาะสุวรรณ (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของการเรียนรู้แบบไฮ - สโคป ที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนเปรมประชาพัฒนา อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่ได้รับการเรียนรู้แบบไฮ - สโคป มีความคิดสร้างสรรค์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นครูระดับปฐมวัยในเขตพื้นที่การศึกษานครนายก มีความสนใจที่จะพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้การเรียนรู้แบบไฮ - สโคป และเป็นแนวทางที่ครูในระดับปฐมวัย สามารถนำไปพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และเป็นแนวทางที่ครูในระดับปฐมวัย สามารถนำไปพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยในจังหวัดนครนายกสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมฝึกทักษะความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครนายก โดยใช้การเรียนรู้แบบไฮ - สโคป
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ที่ใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้การเรียนรู้แบบไฮ - สโคป ก่อนเรียนและหลังเรียน

สมมติฐานการวิจัย

เด็กปฐมวัยที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมฝึกทักษะความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย โดยใช้แนวการเรียนรู้แบบไฮ - สโคป มีความคิดสร้างสรรค์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ได้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย ที่สามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยได้
2. เป็นแนวทางในการค้นคว้าวิจัยและสร้างชุดกิจกรรมฝึกทักษะความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย และระดับชั้นอื่นๆ ต่อไป
3. เป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอน ผู้บริหาร และผู้ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมทักษะความคิดสร้างสรรค์และปรับปรุงการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครนายก
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุนทรพิชิตาราม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครนายก จำนวน 1 ห้องเรียน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 20 คน
3. ระยะเวลาในการทดลอง การทดลองครั้งนี้ทำการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 ชุดกิจกรรมฝึกทักษะความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัยที่ใช้ในการทดลอง จำนวน 6 ชุดกิจกรรม แบ่งเป็น 12 กิจกรรม โดยจัดกิจกรรมครั้งละ 1 กิจกรรม ใช้เวลาครั้งละ 1 ชั่วโมง
4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
 - 4.1 ชุดกิจกรรมฝึกทักษะความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย
 - 4.2 แบบวัดความคิดสร้างสรรค์

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะไว้ ดังนี้

1. ชุดกิจกรรมฝึกทักษะความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ชุดสื่อประสมที่ใช้จัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กสามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ออกมาเป็นงานศิลปะตามทักษะและขีดความสามารถของตน ชุดกิจกรรมฝึกทักษะความคิดสร้างสรรค์ประกอบด้วย 6 ชุดแบ่งเป็น 12 กิจกรรม คือ
 - 1.1 การวาดภาพและระบายสี 2 กิจกรรม
 - 1.1.1 การวาดภาพบ้านของหนู และระบายสี
 - 1.1.2 การวาดภาพธรรมชาติรอบตัว และระบายสี
 - 1.2 การเล่นกับสีน้ำ 2 กิจกรรม
 - 1.2.1 การพับสี
 - 1.2.2 การเป่าสี
 - 1.3 การพิมพ์ภาพ 2 กิจกรรม
 - 1.3.1 การพิมพ์ภาพด้วยมือ และนิ้วมือ
 - 1.3.2 การพิมพ์ภาพด้วยส่วนต่างๆ ของพืช

1.4 การป็น 2 กิจกรรม

1.4.1 การป็นตามจินตนาการ

1.4.2 การป็นตามเรื่องราว

1.5 การพับ ฉีก ตัดปะกระดาษ 2 กิจกรรม

1.5.1 การพับ ฉีกปะกระดาษ

1.5.2 การตัดปะกระดาษ

1.6 การประดิษฐ์ 2 กิจกรรม

1.6.1 การประดิษฐ์ของเล่น

1.6.2 การประดิษฐ์ของใช้

2. คุณภาพของชุดกิจกรรม หมายถึง การนำชุดกิจกรรมฝึกทักษะความคิดสร้างสรรค์เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีประสบการณ์ด้านการสอนระดับปฐมวัย อย่างน้อย 5 ปี จำนวน 5 ท่าน เพื่อลงความเห็นในแบบประเมินคุณภาพชุดกิจกรรมฝึกทักษะความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้แบบประเมินชุดกิจกรรมแบบมาตราส่วนประมาณค่า ตามวิธีของลิเกิร์ต ซึ่งมี 5 ระดับ คือ เหมาะสมมากที่สุด เหมาะสมมาก เหมาะสมปานกลาง เหมาะสมน้อย และเหมาะสมน้อยที่สุด

3. ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการผสมผสานความรู้จินตนาการและประสบการณ์ ซึ่งทำให้เกิดความคิดและคิดแปลงสิ่งแปลกใหม่ที่แตกต่างจากความคิดง่าย ๆ ธรรมดา และแตกต่างจากเดิม ความคิดสร้างสรรค์ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบไปด้วย

3.1 ความคิดคล่องแคล่ว หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการคิดได้อย่างรวดเร็ว และมีปริมาณมาก แตกต่างออกไปไม่ซ้ำกัน ในเวลาจำกัด

3.2 ความคิดยืดหยุ่น หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการคิดหาคำตอบได้หลายประเภท และหลายทิศทาง

3.3 ความคิดริเริ่ม หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่คิดสิ่งแปลกใหม่แตกต่างจากความคิดง่าย ๆ ธรรมดา และแตกต่างจากคนอื่น ๆ

3.4 ความคิดละเอียดลออ หมายถึง ความคิดในรายละเอียดเพื่อตกแต่งหรือขยายความคิดหลักให้ได้ความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กนักเรียนที่กำลังเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 อายุ 4 – 5 ปี ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษานครนายก

5. กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดไฮ - สโคป หมายถึง การเรียนรู้แบบลงมือกระทำ โดยผ่านกระบวนการวางแผน (Plan) ปฏิบัติ (Do) และทบทวน (Review)

6. แบบวัดความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง แบบทดสอบที่ใช้วัดความคิดสร้างสรรค์
ของเด็กระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง แบบวัดความคิดสร้างสรรค์มี 3 ชุด คือ ชุดที่ 1
การประกอบภาพ ชุดที่ 2 การวาดภาพ ชุดที่ 3 การปั้น

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University